

Zurab Rthveliašvili (Gruzie)

Narozen 1967, příslušník generace post-sovětských umělců, která měla radikální vliv na směřování gruzínské literatury. Ve své poezii představil novou vizi, které dal směr jazykovými i koncepčními experimenty, a jeho práce dodnes přesahuje hranice textu. Je jedním z pionýrů zvukové poezie a básnických performancí v Gruzii a jako jeden z mála umělců činných v devadesátých letech zůstává dodnes věrný kořenům a principům avantgardy. Jak v publicistické činnosti, tak ve své poezii ustavičně zdůrazňuje důležitost vytváření nových strategií pro zachování avantgardních ideálů a jejich přenesení do umělecké reality současnosti. Na počátku nového tisíciletí byl jedním z průkopníků a popularizátorů polyfonní poezie a revolučního pouličního divadla a dodnes razí názor, že je potřeba obklopovat se různými promluvami i obrazy. Značnou část života strávil ve složitých podmínkách nižší třídy, což však, na druhou stranu, značně posílilo jeho tvůrčí práci a umožnilo mu pochopit poezii spodních vrstev společnosti a jazyk rozdílnosti. Rthveliašviliho básně se objevily i v řadě zahraničních antologií a je také vítězem mezinárodního tvůrčího symposia Vološinovo září 2012.

ukázky přeložila Zuzana Gabrišová

150 000 megahertz

(báseň)

Místo úvodu

Pokyn č. 16 – Co pro mě v současnosti znamená poezie?

1. V současnosti pro mě poezie představuje celkový součet všech těch důležitých znaků a konceptů, které byly ušetřeny tlaku verbálního světa, tedy takzvané diktatury slova, jež je základním zdrojem politické nebo jakékoli jiné diktatury.
2. Když zajdete do staré knihovny a podíváte se na police s knihami, nebo pokud se dostanete ke knihovničce z minulého století, ucítíte příjemnou vůni vydechovanou známými i neznámými knihami. Prolistujete-li jednu ze zažloutlých knih, při troše štěstí zjistíte, že se v ní uvelebil hnědý brouček. A když máte opravdu štěstí, můžete najít celou kolonii tohoto hmyzu. Nejen, že žije mezi jejími pevnými deskami, ale jejich existence přímo i nepřímo závisí na materiálu této knihy. Znají přesně chuť každého písmene a slova, ale nikdy neokusili skutečnou literaturu. Jsou neúnavnými pracanty, jsou to laboratorní asistenti slova. Já jim prostě říkám „hmyz slova“. Tahle zvláštní stvoření mi připomínají postavy v díle Franze Kafky. Jednou jsem se dokonce s několika brouky spřátelil, dokud se z nich nestali zaneprázdnění hnědí rukojmí textu.
3. A přece, co je poezie, nebo přesněji ta alternativní „poesis“, o které mluvíme? Zaprvé, existuje hlas, energie, myšlenka osvobozená od lingvistické tyranie, dramaturgických rámců a náhodného hluku, která nemá a ani nikdy neměla přímou souvislost s verbálními znaky a kulturou uměle vytvořenou z takových znaků. To, co většina kolegů literátů obvykle nazývá poezií, není podle mě nic jiného než pokus začít konverzaci o poezii a nemůže to být ničím jiným než pokusem, dokud se v souvislosti s tímto tématem neponoříme hlouběji do vlastní duše.
4. Alternativní poezie není statické povahy – jako jakýkoli prvek nebo fenomén v současném vesmíru je plná skutečného, nikoli vymyšleného ohně. Je plná neviditelných barikád postavených z brebentících hlasů a prchavé estetiky vzpoury vzešlé ze spontánního rozmlácení dlážděných ulic města.
5. Poesis se rodí z věčně měnícího se chaosu existence – vdechování pokrokových myšlenek a neklidu. Přisuzuje aristokratické znaky a zvláštní vnímavost revolucím, bez nichž jakákoli polemika nebo zápas směřující k obnovení ztrácí svůj význam...
6. Pokusím se něco říct o konceptuálních nuancích v moderní poezii, které pro mě nejen dodávají důležitost novému poetickému jazyku, ale také ho oddělují od literárních textů ostatních žánrů. Jako příklad bych vám chtěl představit svou novou báseň, jejíž název zní 150 000 megahertz, která je jakýmsi koncentrovaným výsledkem mého mnohaletého pozorování verbálního vědomí. Většina tohoto textu je vědomě psána běžnou formou. Umožňuje mi to, abych jako básník a performer sděloval své konceptuální myšlenky a reflexe týkající se výše uvedeného tématu pohodlnějším a průměrnějším způsobem...

150 000 megahertz

Ty, dodavateli zaklínačů,
v téhle klidné atmosféře,
slyšíš opotřebovaná slova
zatavená do starého hluku?

Jak dnů přibývá
a nocí ubývá,
tiše pronáším
tradiční přípitek poezii
fialovým inkoustem...

...

Slovo se vypařilo ze rtů
panny, která nebyla nikdy políbena,
jakoby průkopník poezie
v záchvatu vášně věšel spálené zbytky
divadelní opony
přes její oči...

...

Slunce s výrazem neviditelného
cestovatele
došlo na práh.

Přemění tlukot mého srdce
na zvukovou vlnu.

Někdo v těchto slovech se drží svých přesvědčení,
zatímco já dávám přednost tichu,
přesnějšimu vyjadřování,
obhajobě čehokoli,
co chci říct.

...

Dělník slov
věšel divadelní oponu z ožehnutého sametu
těsně kolem svého jazyka
jako by oblékal pódium...
V peci zakalený hlas je tlačěn
kousek po kousku
do silného krku komína –
každé písmeno,
každý verš,
každá sloka,
dychtivě vcucnuty uchem.

Pokud tento věčný zvuk nezažehne v hlavě oheň, spálí vnitřnosti
a zničí police myšlenek.

Tenhle slovní hmyz má co říct,
snaží se mi něco povědět,
ale nemůže se ke mně dostat přes všechny ty knihovny...

...

Motýlí hnízdo nenajdeš ve starém šatníku. Tady
visí tradiční šaty
a moli čistotně kartáčují
panely a lemy.

Tady
zručný sochař
rozvíří v hluku voňavou esenci –
je to svářeč slov
vytrvale shromažďující
projektily ticha
na úzkou hromádku,

aby mohl zastřelit pronikavý zvuk tlumičem slov.
Není co říct, když střela je jako slovo, vštkyně textu
trefí každé sloveso přímo do černého...

...

Cibule má mnoho vrstev, tvrdí ústa hledající další.

Když oloupeš šaty,
objeví se tvar.

Barva a chuť donekonečna loupané cibule
promění nepodstatnou frází na tezi
a hodí cibuli
do krku.

Příteli, cibule má mnoho vrstev,
vůní a chutí.

Připravuji odpověď s nožem na prkýnku,
krájím tiché písmeno
nelítostně
vrstvu po vrstvě,
abych vytvořil zvuk,
zatímco
naslouchám zpovědi.

...

Každé ráno vycházím z domu na silnici,
kde očima i ušima sleduji tornádo slov.

Nehoním prázdné fráze vyzdvižené do klidného nebe,
jen ve všem tom hluku hledám přesnou odpověď.

Například puška je bez myšlenky jen slovo a slovo je nábojem natěsnaným v zásobníku.
Vidíš tu bezednou bednu naplněnou střelným prachem?

Tahle jiskra okamžitě zažehne požár,
když na konci své myšlenky
přitiskneš prst na spoušť pušky.

...

Každý prst větví se na ruce
přijde na řadu.

Výřečnost se rodí
z rychlosti zvuku.

To, co bylo kdysi rukou,
se náhle stalo deskou z kmene stromu
a ta deska se stala dlouhou cestou,
na které prst ukazuje, kterým jít směrem, zespod vzhůru,
jako stěžeň
vztyčený k nebi!

...

Muži i ženy jsou slova,
mezery mezi nimi
naplněné tichem

v zaminovaném koloběhu tužeb.

A když se jim povede reálně věci dokončit,
naplní význam slov „muž“ a „žena“.

Cokoli dělá muže mužem
zároveň svléká ze ženy šaty slov...

...

Ten, kdo má moc rozlišovat
vlastnosti zvuku,

jenž plní slovo jako med vyplňuje plástev...

Není to slovo, pokud nemůže být vypáleno jako z děla.

Není to slovo, pokud není schopno stít ticho! ...

...

Já, sluha slov

a utiskovatel ohně ohněm,
uhasím polibek ohně na rtu,
jako uhasím oheň polibkem.
Odpovídám na vzrušené ohnivé polibky bez ohně,
beze zvuku.
Když to říkám
básníci jdou v průvodu
bijíce na buben slunce.
Prořezávají jeho horké paprsky zvuky jako se prořezává réva.
Hmyz zamořil
zahradu poezie
posetou mrtvými slovy
jako vinice zarůstají plevelem. ...
Zvuky, které nebyly zajaty
při cestě ze rtu na ret
zažehnou OHEŇ!
Nemůžeš umlčet hlas slovem,
stejně jako nemůžeš uhasit oheň
OHNĚM.
Nemůžeš umlčet hlas slovem,
stejně jako nemůžeš uhasit oheň
OHNĚM.
Nemůžeš umlčet hlas slovem.
Nemůžeš uhasit oheň OHHNĚEM...
Když slova s jasnými červenými plameny způsobí
OHEŇ
na rtech,
nehas oheň
OHNĚM!
Nehas oheň
OHNĚM!
Nehas oheň
OHNĚM!
Z ohně k polibku
jako horký oheň s polibkem
hasím oheň
polibkem na ret.
...
Ty utlačovateli lásky láskou
vezmi si svou pohádku zpět.
Ať zůstane tvou vášní,
a mě nech řídit se vlastní vůlí,
milovat všechny bez rozdílu
a nevšímat si úspěchů ani majetku,
barvy pleti ani váhy,
vzdělání nebo zvyků,
a tak navzájem promísit
vodu a hlínu
s vínem a ohněm...
Ty utlačovateli lásky láskou,
vezmi si zpátky svou píseň,
ať zůstane tvou vášní,
a mě nech řídit se vlastní vůlí,
zvukem a slovem...

Část 2

Přepisoval jsem tvé zvuky

na papyrus.

Přepisoval jsem je na hliněnou desku.

Přepisoval jsem je na rentgenový film, ty tvoje

zakázané zvuky,

a když jsem přecházel

od jednoho zvukového záznamu ke druhému žhavou ocelovou jehlou,

jako by dezertující vojáci v kožených botách zaneřáděných hlukem

pochodovali přes teplé mrtvoly pobodané bajonety...

A země se točila kolem osy gramofonu.

Otáčela se pomalu kolem jeho středu jako ozubené kolečko z bronzu se otáčí

mezi nataženými pružinami

v srdci starých hodin,

starých hodin na stěně...

...

Copak si nepamatuješ,

jak jsem přenesl tvá přání

na vinylové desky?

Jak jsem doloval

tvé hlasité denní sny

včelím žihadlem z diamantů a oceli,

čisté

zvuky

které

jsem

sloupával

ze slov

jako řezník sloupne čerstvé maso

z kostí telat?

Odstraňoval jsem horký zvuk

z každého sloky,

z každého verše,

z každého rýmu,

z každého písmene.

Vyšetřoval jsem tvůj sluch nemilosrdně včelím žihadlem z diamantů.

Měnil jsem tvůj dech

jako bych měnil obvaz zraněnému.

Takto jsem odstranil zákaly nevědomosti ze tvých očí...

...

Můj příteli,

nejsem pouhé nahrávací studio, spíš

houpací síť natažená mezi galaxiemi,

která kreslí nekonečné spojnice

mezi neviditelnými zeměpisnými délkami a šířkami,

sbírajíc po cestě žhavé hvězdy

jako květiny,

a roztáčí mladé planety okolo svého pasu jako obruč...

...

Toto slunce vychází,

nebo přesněji

slunce společně s bohem Re.

Jejich dva začátky se náhle prostoupí

v jediném pohledu.

Kráčím jako apoštol v cizí zemi.

Rozhazuji listy papíru

pokryté zvuky...

...

Zní to banálně, když řekneme:

„Koně uhánějí ke slunci!“,

ale když slunce už už vychází
v bohu Re, to znamená, příteli,
že jejich pohled prostírající se od Héliopolis ke Tbilisi
rozhoupe velkou rychlostí ze strany na stranu
éterická těla
na hranici dnešních snů a těch včerejších,
oběžná dráha spodního zhoupnutí rovna slunci
zapadajícímu
a horního zhoupnutí slunci vycházejícímu v jejich pohledu.

...

Co je to za slunce, když můžeš jít po cestě směrem, který určily tvoje srdce a mysl...
Vezmu tě s sebou na cestu přes mnoho plání, budu tě houpat tam a zpátky přes hlavy slov na houpačce
pokud vydržíš pozorovat proměnu těchto míst ve slova...

...

To, co přiměje frázi rozkývat se polibky sem a tam,
stále visí na kraji oblohy
jako by se to houpalo
na opuštěném dětském hřišti.
Když nám houpání v jednom směru
přinese dvě mrtvolky srostlé
jako den a noc,
nelítostné, radostné šibenice
řeknou to, co chtějí,
beze slov
ve skřípění houpačky
létající nahoru a dolů.

...

Abych zachránil poezii od věčné rutiny,
otevřu doširoka ústa.
Líně civím, moje ústa důl zvuků.
Gilotina v mžiku setne hlavy těžkých slov.
Potřísní bílou postel barvou inkoustu...

...

Dáš-li mi důvod,
přitluču hvězdy zpátky na oblohu.
Mistr řemeslník nepotřebuje
hasičský žebřík.
Zahodil jsem klíč daleko od houpačky,
ten klíč který může odemknout zámek
jakýchkoli dveří...

...

A vítr, pastevec zvuků, vyje
skrz klíčovou díírku.
Vyyyyyyje
jako by byl v peci, vyyyyyyje.
Těžce oddychuje,
jako ústa
do úst,
dýýýchá
ústa na ústa.
Dýýýchá v komíně růžového krbu, ovívaný plameny,
jako když dýýýchá býk,
z úst do úst,
jako když Bůh
sssykne...

Pár vysvětlujících poznámek k básni:

1. მრეწველი – řemeslník, který svařuje malé kovové předměty, navrhuje a mistrně vyrábí šperky
2. მღბნობა – věštec, někdy šarlatán...
3. Disky vystříhané z rentgenových snímků – Zakázané téma bude mít vždy erotickou přitažlivost. Navíc je proces svlékání tajného tématu zajímavý, pokud se pokusíte číst roztržitěné rytmy rokenrolu, od nahého těla k nahým kostem, v naprasklé lebce nebo mezi zlomenými žebry, pronikavou jehlou poznání. Nebo když se překulíte jako tank přes klíční kost a tisíckrát rozdrcenou pánev, abyste naslouchali rituálním hlasům jazzových a rockových mučedníků, které tetovala diamantová jehla...

Takhle odvážlivci nahrávali zakázanou muziku v utajení.

Nahráli ji na velmi neobvyklý materiál, na použité, vyvolané rentgenové filmy, a rozdali je zvědavým Sovětům, kteří měli gramofony a magnetofony...

4. Re – bůh slunce ve starověkém Egyptě
5. Héliopolis – město ve starověkém Egyptě, centrum kultu boha slunce Rea. Podle Diodóra byla Héliopolis založena jedním ze synů boha Héliia, ztělesnění slunce.
6. Tbilisi – nikdo přesně neví, jak staré je Tbilisi. Hlavním městem Gruzie je už více než 1 500 let. Povahou je to neposlušný, skutečně rebelantský šlechtic... Několik století bylo nezávislým městským státem. V raném středověku řídila Tbilisi rada starších. Toto srdečné a svobodu milující město si rozhodně zaslouží mít zpět svoji významnou pozici a v jeho čele by měl stát vhodný starosta zvolený svobodnými občany...

Cherubín

1.
Vždy jsem připraven,
Šeherezádo,
přeměřit tvé tělo svým cizoložným pohledem
jako mladíček...
Vidíš, jak moje múza
září i bez helmy?
Obrátil jsem mauzoleum poezie v prach.
Tento měsíc
chci být spíš jako
med než jako zbraň.
Z tisíců příběhů si pamatuji ten
jediné noci –
ležel jsem jako bezbranné nemluvně
ve tvém bílém klíně.
Nemohl jsem najít cestu ven
z této pohádky.
Jsem ničema, Šeherezádo,
a
vím jistě,
že ani Zarathuštra by nemohl vydržet
tvůj proradný pohled
a
seznam pádných
důvodů, proč zkusit tvé tělo
na svou žhavou helmu nemá konce...

2.
Mistr slova
hodil vejcem
přes nebe džínové barvy.
Dívám se na nebe
jako na
číselník
křemíkových hodin.
Předám hlasu,

co

jsem nemohl říct

v rámusu slok.

Nechám ošuntělá slova

beze změny ve svém slovníku.

3.

Džin

je zahalen tabákovým kouřem

a rázuje

po chladném dně láhve.

Krok za krokem

měří silné sklo.

Billboardy obchodních korporací

se naříkavě rozletí

prrááásk!

Zvuk za zvukem

jako bomba, která při výbuchu

přesně zasáhla cíl!

Tyto řádky

pomlčka-za-pomlčkou

opouští papír.

Starý avatar byl odfouknut

prachem nahromaděným z poklidného sezení.

Prrrááásk! Tahle vybuchující láhev

dopadne

na osudem určené město.

Prrrááásk! Tahle vybuchující láhev se dopustí teroristického činu jako protestu

proti pravidlům měěě-sssst...

4.

Ty jsi do toho téměř

uhodil hlavou.

Tohle nové nebe

je tak blízko

že si s potěšením vyzkouším velikost

mraků džínové barvy.

V řevu býka

je hlavní věcí

kvalita zabodnutí.

Kvalita cíle se měří

rychlostí zvuku.

Na první pohled vypadám jako

spící Bráhma,

který děsí za svítání básníky

svým líným zíváním

a slovem...

Slovem!

Slovo se stalo harémem, v němž

nic není ukryto a

můj jazyk hlídá blízko mých rtů

jako sultán.

Zespodu vzhůru

(poetický scénář)

Obraz č. ... *(Studenti postavili barikády před starou univerzitou. Na protější straně stojí úřední osoby: zaměstnanci Ministerstva školství a policisté v zásahových helmách.)*

První student: Vybudovali jsme nezníitelné barikády ze svých hlasů a naplnili svá pera protestem. Naším cílem je bezhvězdná obloha. Podívejte se zpřímá na oštěpy našich hlasů ostřené v paprscích slunce!

Druhý student: Je čas svrhnout ohnivá slova z křičících barikád vystavěných z našich hlasů! *(Hlas za scénou: Ještě, než zpátečníci prolomí barikády, než policisté zvednou své obušky k nebi, odstraňte bezpečnostní pásy, které svírají hrudník pasažérů!)*

Anděl kameraman: A máme to! Nádherný záběr, jsem si jistý, že jeden bude stačit.

Režisér: Beru tě za slovo, vážně doufám, že tyhle scény nebudeme muset natáčet znovu... A teď se věnuj tomu nováčkovi bez helmy, tomu stojícímu o samotě u zábradlí, zaber ho zblízka a musí to být za každou cenu zespodu vzhůru...

Anděl kameraman: Mám to, mistře...

Obraz č. ...

Anděl osvětlovač k Režisérovi: V našem byznysu je vhodně zvolené osvětlení velmi důležité. Ale světlo vytržené ze souvislostí není pro vesmír ničím. Tohle je jen ostré světlo reflektoru a některé z barevných filtrů jsou téměř neprůhledné... Nikdy nebudou schopny vyprávět konkrétní příběh, ani jednoduchou pohádku na půl stránky nebo krátkou bajku. Podívejte, je důležité, kam nasměrujete proud světla z reflektoru... Zda ozáříte nahá těla nebo letmý neupřímný úsměv tyrana.

Stejný obraz, klapka č. 7

Anděl hlasu: No, když to řekneme takhle, co tedy hlas znamená?...

Režisér: Nic zvláštního, je to jen hluk, ať už je tlumený nebo jasný. V podobných situacích je hlas také hlukem. Je buď za scénou nebo přímo v záběru...

Anděl osvětlovač k Režisérovi: Co byste řekl o slunci, které bezstarostně rozhazuje své paprsky? Nezajímají ho plány ani zisky. Nestará se o své místo, koho zahřívá nebo komu ukazuje cestu do města...

Režisér: To znamená, že slunce si svítí, kam ho napadne, ani se neptá Všemohoucího. Opovážlivě, bezstarostně, bezmyšlenkovitě slunce rozhazuje své paprsky. Nekonečně...

Obraz č. ... *(Na scéně, Gabriel D'Annunzio oblečený do vojenské uniformy vychází na balkón uprostřed města a oslovuje vzbouřené občany Fiume.)*

Anděl asistent: Mistře, je tohle skutečně poslední obraz?!...

Režisér: Na tom teď vůbec nezáleží. Všechno se rozhodne ve střihárně, takže teď nezáleží na tom, jestli jsme film začali natáčet od konce nebo od začátku. Je to úplně jedno a dneska je počasí vhodné pro tenhle obraz, navíc zítra se může pokazit nebo nebude herec v takové kondici, jako je dnes...

Anděl asistent: Je D'Annunzio vaše nejoblíbenější postava?

Režisér: Ano, mám rád postavy, které jsou slavné a mrtvé. *(Usměje se do vousů.)* Anděl asistent: Mohl byste mi říct důvod? Režisér: Je snadné pracovat s mrtvými lidmi. Nikdy se s vámi nehádají, dá se s nimi lehce dohodnout. Mrtvé můžete přimět, aby říkali, co chcete a kdy to chcete...

Obraz č. ... *(Režisér a Scénárista stojí na ulici blízko paláce McDonald's a vzrušeně o něčem debatují. Scénárista se dívá na blízký billboard, ze kterého se s nepřirozeným výrazem usmívá Santa Claus oblečený v barvách Coca Coly.)*

Scénárista: Kdo by si byl pomyslel, že svatý Mikuláš se dohodne na spolupráci s touhle korporací. *(Režisér na Scénáristu pohlédne a záhadně se usměje.)*

Režisér: Připomíná mi to básničku, kterou jsem na tohle téma kdysi napsal...

Scénárista: Nevěděl jsem, mistře, že také píšete básně?!

Režisér: Pier Paolo Pasolini psal básně a já... Poslouchej:

Když opatrná mysl kráčí
dolem snů,
jistě najde tři druhy ovoce:
jablko,
hrušku,
pomeranč,

všechny viditelné plody

a

žádné plody

a

Santa Claus, nasraný na Coca Colu,
ozdobí sáně vánočními metaforami...

Scénárista: A vy si tedy myslíte, že v tomto případě je Santa Claus Mikulášovým alter egem?

Režisér: To si rozhodněte sám, vy píšete scénář. Seznámil jsem se s poslední verzí textu. Řeknu vám svůj názor...

Obraz č. ... *(Atraktivní mladá herečka, která přišla na casting, se spoře oděná natřásá před Režisérem.)*

Režisér: Drahá kolegyně, žádám vás, abyste laskavě přestala s tímto obětním rituálem. Věřte mi, že o něj nikdo nemá zájem. Řeknu vám něco jiného: nemůžu vystát lidi, kteří se podbízejí režisérovi. Cítím k nim podobný odpor jako k pilotům kamikaze, kteří se vyhazovali do vzduchu ve jménu Boha... Věřte mi, opravdu není nutné nabízet takovou oběť, abyste se dostala do ráje kinematografie... **Herečka:** Omlouvám se, bylo mi řečeno, že jste sexista. Prý si každého prohlížíte od hlavy k patě, hlavně mladé herečky...

(Režisér stěží zadržuje smích, když si Herečku prohlíží od hlavy k patě.)

Režisér: Ne, nejsem sexista, to ne. Jsem futurista, přesněji anarcho-futurista a můj pohled vždy směřuje zespodu vzhůru. A ne naopak, což je důvodem, proč je vaše očekávání, že vás ponížím, zcela neopodstatněné...

(Anděl asistent přiběhne k Andělu kameramanovi.)

Anděl asistent: Stačí to, druhý záběr zcela postačuje, nebudeme potřebovat třetí!

(Režisér spolu s herci a filmovým štábem opouští scénu ve směru stanu, kde mají herci odpočívárnu.)

Obraz č. ... *(Náhle se na obzoru objeví cizí lidé nesoucí cedule s nápisy. Rychle krácejí na místo scény. Před zákopy jsou na různých místech armádní stroje: dva tanky a těžký kulomet, věž jednoho z tanků hoří a jde z ní černý kouř. Rozčilený Anděl kameraman vztekle zastavuje střelení. Anděl osvětlovač je zaskočený a potřásá křídly, aby odvedl pozornost od Kameramana. Režisér, překvapený stejně jako ostatní, stojí s rukama v bok.)*

Demonstrující: Bojujeme za mír! Odsuzujeme válku a všechny druhy propagandy, které oslavují násilí.

Režisér: *(k Demonstrujícím)* Přátelé, ukažte mi člověka, který by se chtěl účastnit války a násilí, když k tomu nemá důvod... Agresoři prostřednictvím války získávají svůj osobní mír a klid. Zajišťují si prostřednictvím války svoji bezpečnost a materiální dostatek... A vy, kteří plánujete demonstrace plánované ve jménu míru, odstraňujete tak nedostatek peněz ve vlastních kapsách. Představte si aspoň na minutu, že Bůh otrávený touhle nikdy nekončící hrou změní směr svého pohledu a podívá se na vás zespodu vzhůru a klidným hlasem vám řekne, že válka i mír jsou iluzemi, kterých se držíte jako tonoucí v tomhle zmatku verbálních znaků...

Obraz č. ... *(V podstatě neviditelný Bůh se dívá do širokouhlé čočky Anděla kameramana zespodu vzhůru. Miliardy nohou v různých tvarech a barvách bot různě těsných se neuspořádaně pohybují na hnědých deskách z leštěné žuly před moderním fast foodovým palácem. Zaměstnanci kultu se připravují k rituálu na vrcholu kaple: „Tančete náš tanec, hrdinové každodenního konzumentství!“ vykřikují z vysoké kaple MacDonaldu a Burger Kingu červenolící kněží a propagátoři fast food zpovědi. Kameraman něco vzrušeně vysvětluje Andělu osvětlovači.)*

„Zaber to! Okamžitě toč obličej těch fast foodových propagátorů!“ nervózně křičí Režisér na Kameramana.

Natoč to jedním dechem, jedním záběrem!

Natoč to svým srdcem a svýma očima, natoč to mezi vdechem a výdechem!

Než obraz vychladne.

Než se krystaly v zorníčkách tvých očí unaví.

Než se poslední večere změní v bakchantické hody, natoč to!

Toč to z vlastního tácu vášní!

Toč to, dokud další plánovaná exploze neroztříští skleněná průčelí mrtvých divadel a knihoven!

Dokud Spasitel nevykopne pilné nevěstky, které se usídlily v centrech světového obchodu, toč to!

Dokud terorista plný zkažených karbanátků nedoběhne k Wall Street č. 60, toč to!...

Obraz č. ... *(Obrovitý zaměstnanec kultu, s červenými tvářemi a lapaje po dechu, se potácí od oltáře v katedrále, pak si zpomaleně pověsí na krk těžký zlatý kříž a vyše divoký, bezmyšlenkovitý pohled k hezké prostovlasé dívce v krátkých šatech, která právě vstoupila do katedrály.)*

Herečka: Jak by se asi na mě podíval Všemohoucí, kdyby byl na místě toho zaměstnance?

Režisér: Stop! Stop! Stop!

Připravte se na další záběr!

Herečka: Co se děje?

Režisér: Udělala jste ve svém textu chybu...

Herečka: *(překvapeně)* Jakou chybu?

Režisér: *(trochu podrážděně)* Měla jste říct: „Jak by se asi na mě zespodu vzhůru podíval Všemohoucí, kdyby byl na místě toho zaměstnance?“ a co jste místo toho řekla? Co jste řekla?! ... Tato zdánlivá maličkost má v tomhle scénáři zásadní důležitost...

Obraz č. ... *(Mimo záběr je slyšet hlasitý zvuk deště. Herci a technický štáb rychle opouštějí scénu a schovávají se ve stanu postaveném uprostřed pole. Ve stanu už sedí ostatní členové štábu okolo dlouhého dřevěného stolu a nalévají si horkou kávu.)*

Režisér: Konec! Dneska to natáčení nestálo za nic... Vypadá to, že ta průtrž neskončí ani do soudného dne...

Anděl kameraman: Co nám tím asi Bůh chce říct, mistře?

Režisér: Ať už chce Bůh cokoli, je to v pořádku, ale není všechno v pořádku jen proto, že to tak chce Bůh...

Anděl kameraman: To je úžasné, zní to jako poněkud pozměněná citace z Matoušova evangelia...

Režisér: Nemysli si, že to říkám, protože nevěřím v Boha, jen prostě nevím, jestli Bůh sám věří. Chtěl bych s určitostí vědět, jak odlišit jeho víru a absenci víry. Chtěl bych vědět, v koho věří On, v co věří On a čemu vlastně hlavní architekt naší galaxie věří...

Anděl kameraman: Každopádně jsme pro něj všichni jen kompars...

Režisér: Předně a hlavně otravní zákazníci...

Anděl kameraman: Kterému kameramanovi asi věří?

Režisér: Je asi nejosamělejší bytostí v tomhle tmavém vesmíru, kde se jen vzdálené hvězdy třpytí jako nízkovoltové elektrické žárovky... *(Anděl kameraman neztrácí naději a dívá se zespodu vzhůru na zataženou oblohu přes širokoúhlou čočku své kamery.)*

Obraz č. ...

Anděl asistent k Režisérovi: Naprosto nádherné ráno jako stvořené k filmování...

Režisér: Souhlasím, i když jakýkoli zenový mistr by tu stejnou větu řekl následovně:

Každé ráno je překrásné a znovuzrození je podstatou věci, ne jednorázovou příležitostí pro oslavy hysteriků...

Naše duše se tak každé ráno probouzí spolu s naším tělem...

Pod kupolí této katedrály zní naše hlasy jasně a zvučně...

Zde se nečtou okázalé modlitby.

Všechny zdejší fresky nám připomínají obličeje našich milovaných a všechny známé i neznámé bytosti vcháží v den vzkříšení se svými vlastními modlitbami...

Obraz č. ... *(Střed města, poledne, z vrat starého secesního domu vychází zamyšlený básník.)*

Básník: Věděl jsem, že to bude tady, že právě v závěrečné části textu vynechám zásadní slova. Celou noc jsem ztratil, dívaje se úzkým oknem Googlu. Nemohl jsem si ani na pět minut zdřímnout kvůli tomu neohrabanému vyhledávači. Nenašel jsem ani jediný vhodný odkaz, abych mohl vydechnout úlevou...

Na počátku bylo slovo, a to slovo bylo první a první básník ukradl to první slovo...

Kdo si dnes pamatuje jeho jméno?

Kdo ví, jak první básník vypadal? ...

Když v první katedrále zazněla první modlitba,

když do prvního paláce vstoupil první král,

když zavřeli prvního básníka do prvního vězení,

když byla první setnutá hlava odkoupena za první raženou minci,

první slovo bylo znehodnoceno a stalo se posledním slovem...

(Režisér pečlivě pozoruje básníkovo chování z balkónu protějšího domu. Kameraman vedle něho se snaží natočit tento obraz přesně.)

Režisér: Myslím, že ten básník se dostal už příliš za rámec našeho scénáře. Dal jsem mu sice možnost improvizovat, ale i tak...

Anděl kameraman: Nezapomínejte, mistře, že je to nejdřív básník a pak teprve herec, a říkají, že cesty básníkovy jsou nevyzpytatelné, protože jeho múza je skryta našim očím...

(Básník pomalu kráčí k protějšímu domu, na jehož balkóně se nachází filmový štáb.)

Anděl kameraman: Víم přesně, kam teď básník jde...

Režisér: Kam?

Anděl kameraman: Půjde teď na bleší trhy, kde hlídači z tiskárny prodávají dealerům ukradená slova na váhu. Bude procházet sem a tam mezi dlouhými pulty a vybere asi deset zteřelých, zaprášených vět pro váš scénář...

Obráz č. ... *(Cherubové oblečení do bílých kombinéz důkladně uklízejí stadion s ledovou plochou a Režisér oslovuje Anděla kameramana.)*

Režisér: Dobře se přes svou širokouhlou čočku podívej na Anděla osvětlovače. Vidiš?

Anděl kameraman: Z levé strany ruší výhled tmavě modrý oblak...

Režisér: Podívej, podívej! Jak trhaně se pohybuje na ledu, jako by se do jeho hladké hrudi snažil bruslemi vyrýt báseň. Ještě chvíli a uklouzne. Jedno špatné salto a dopadne uprostřed kluziště jako podetnutý kosou.

Anděl kameraman: *(neschopný skrýt své zděšení)* Ano, spadne, určitě spadne! ...

Režisér: Byla by to smůla, kdyby spadl. Kde najdeme tak schopného režiséra osvětlení...

Anděl kameraman: Ano, ale jestli spadne, můžeme mu podat ruku a pomoci mu na nohy?

...

Režisér: Kdyby to byl člověk, vyřešil bych to během vteřiny, ale je to anděl. Co myslíš, jak budeme schopní pokračovat v práci s padlým andělem?!...

Anděl kameraman: Jestli spadne kvůli poezii, padne za poezii. Takže hlavní je, aby nepochyboval o svém tanci, který následujeme my, tisíce komparzistů...

Režisér: Máš pravdu, když si po svém pádu udrží lidské kvality, může být práce s ním ještě zajímavější. Obličej a věci, jež osvítl, dosáhnou pravdivějšího a přirozenějšího vzhledu.

Anděl kameraman: Záleží, mistře, co myslíme výrazem „přirozené barvy“, protože všechny tvary a barvy jsou výsledkem optických iluzí...

Režisér: Máš pravdu, kolego. Bohužel „barva“ je také jen slovo a jednou z hlavních vlastností špatné poezie je, že ve skutečnosti ji každý člověk vnímá jiným způsobem... Tu poezii, které sloužíme my, najdeš v tanci, v hlase, v osvobozeném slově filmového záběru...

Obráz č. ... *(V kabině letadla, Režisér a jeho Anděl asistent sedí vedle sebe. Letí do Berlína, kde musí pro svůj film natočit několik velmi důležitých záběrů.)*

Režisér: Natočíme scénu, která v několika vteřinách úplně změní nepřítomné zírání těchto zvědavých lidí. Přesněji řečeno, ta scéna dá miliardě zírajících očí směr zespodu vzhůru. Teď sedím ve stříbrném Boeingu, který líně proplová oparem stratosféry...

Spočívám svým beztlžným tělem na měkkém sedadle a pozoruji nekonečné krajiny utkané jako orientální koberce, na nichž o tři tisíce metrů níž vyrůstají malá a velká města, která hledí vzhůru na mé beztlžné tělo spočívající na sedadle letadla... Pozorují ho hodnotícíma a podezřívajícíma očima jako kupci, jako vedoucí inspektoři, kteří chtějíce si uchránit oči před slunečními paprsky, přizpůsobili si katedrály, chrámy, pagody, mešity a ášramy...

Dívají se zespodu, opatrně a nelítostně hledí vzhůru, z obchodních center a kanceláří ve skleněných mrakodrapech... Lidé vybavení monokly, dalekohledy a teleskopy hovoří obchodnickým žargonem o možnosti a nemožnosti mě prakticky zaměstnat...

(Skrze čočku kamery je vidět kancelář v jednom ze skleněných mrakodrapů. Okolo stolu sedí tři obchodníci a vzrušeně debatují, jeden z nich přitom teleskopem pozoruje Boeing, který přelétá přes mrakodrap. Režisér se snaží sledovat jednání v kanceláři z okýnka letadla. Jasně slyší, o čem neznámí muži mluví.)

- Na nebi nejsou jen bohové, ani nedokážete přimět slušného básníka, aby tvořil proti jejich vůli. (Říká jeden.)

- Záleží na provizích. *(Tvrdí druhý.)*

- Chci vás varovat. *(Ozve se třetí.)* Pokud provizemi myslíte jen znak dolaru, nebude to stačit k získání jeho srdce...

- Nejen chlebem živ je básník, ale každým slovem z Božích úst! *(Zakřičí první.)* Hlavní je správně zaobalit z módy vyšlá slova a nalákat ho do síně plné nervózních lidí, kteří ho okamžitě ohluší nekonečným potleskem a hlasitými výkřiky znějícími jako výstřely...

- Tak jim ukážeme, kam patří, nejen tomu ohlušenému básníkovi, ale bohům také, bohům, kteří jsou teď nedosažitelní. *(Přidá se druhý k rozhovoru.)* Postavíme jim chrámy, které budou mnohem vyšší než mrakodrapy, které budou odhlučňené a opatřené žáruvzdorným sklem, najmeme jim patřičné strážce a milióny horlivých příslušníků kultu...

(Náhle se Boeing dostane do vzduchové kapsy. Vystrašení pasažéři se dívají jeden na druhého. Anděl asistent klidně pohlédne na Režiséra, který pokračuje v pozorování shora dolů z okénka letadla.)

Anděl asistent: Co může anděl jako já udělat, aby měli pasažéři letadla větší smysl pro dobrodružství?

Režisér: Nejdřív jim musíš sebrat bezpečnostní pásy...

Anděl asistent: Pásy?

Režisér: Ano, pásy neboli popruhy, jestli chceš...

Anděl asistent: Vy osobně jste viděl mnoho pasažérů s odepnutými bezpečnostními pásy?

Režisér: Ne tak často, pouze jednou nebo dvakrát...

Anděl asistent: A nestává se to ve velkém měřítku při revolucích?

Režisér: Revoluce jen vytváří iluzi, že se to děje. Ve skutečnosti popruhy dočasně oslabí, aby se v případně nutnosti

mohly změnit v obojky.

Anděl asistent: Ale kdo tedy zničí systém, když neodepneme pasažérům pásy?

Režisér: Násilnický systém nezměníš jen tím, že spícím pasažérům vezmeš bezpečnostní pásy...

Anděl asistent: Znamená to, že dál platí příkaz vzít jim pásy?

Režisér: Rozhodně platí, ale možná nebude nutné, abychom do toho vstupovali...

Anděl asistent: Je takový scénář vůbec možný?

Režisér: Je naprosto možný. Pokud se pasažéři náhle probudí, rozepnou si těsné pásy přes hrudník sami, bez naší pomoci...

(Stříbrný Boeing pomalu přistává v Berlíně, na letišti Schönefeld. Rozespálí cestující se zvolna ubírají ke schůdkům letadla. Režisér a Anděl asistent je následují. Anděl kameraman na kolegy radostně mává zespodu.)

Anděl kameraman: Mistře! Tahle scéna je natočená od začátku do konce. Myslím, že ji nemusíme dělat znovu...

Režisér: To je smůla, právě jsem chtěl udělat ve scénáři změnu, ale na druhou stranu si nemůžu být jistý, že naši pasažéři jsou připraveni na neočekávané změny...

Některé scény, které z důvodů mimo moji kontrolu nebyly zahrnuty do poetického scénáře:

Obraz č. ... (Anděl osvětlovač rázuje netrpělivě tam a zpátky, chvílemi se střídavě dívá na hodinky a na Režiséra, který je pohodlně usazen v proutěné židli.)

Režisér: Co se děje, kolego? Proč nezůstaneš na jednom místě? Povídej, co pro tebe můžu dělat?

Anděl osvětlovač: Mám špatné tušení, že dnes zůstanu bez večeře, stejně jako minulý týden. Váš asistent, stejně jako minule, zapomněl zarezervovat stůl ve vietnamské restauraci...

Režisér: Ale prosím tě, o jaké večeři to mluvíš? Dneska budeme natáčet tak úspěšnou scénu, že jsem ochoten týden se jídla ani nedotknout. *(Směje se.)* Věděl jsi, že svatému Františkovi z Assisi stačil během postu jen kousek chleba a sklenice vody?

Anděl osvětlovač: Ano, vím, a taky vím, že Miloš Forman celé čtyři roky z principu odmítal točit scénáře, které mu nabízel Hollywood a nemohl si proto dovolit k jídlu nic jiného než

Coca Colu a hamburger...

Režisér: Nezajímají mě lidské rozmary a nejasné principy, takže dnes se budeš muset obejít bez večeře...

Ale Miloš Forman věděl, že i tak obtížný půst stojí za natočení jediného filmu, „Amadea“... Ve skutečnosti smlouval se mnou, a ne s hollywoodskými producenty, a svým hladověním zaplatil za čisté múzy, které strávily svou svatební noc u mě...

Obraz č. ... (Anděl osvětlovač a Anděl zvukař kouří v maskérně.)

Anděl osvětlovač: Koho myslíš, že režisér nejvíc připomíná – Boha nebo generála? Která role je jeho povaze bližší?

Anděl zvukař: Nejspíš obě. Na place je režisér Bůh, nebo přinejmenším druhý hned po Bohu...

(Dveře se otevřou a do maskérny vstoupí Režisér. Snaží se rozeznat tváře andělů v hustém cigaretovém dýmu.)

Anděl bojovník: Mistře, mohl byste nám vysvětlit, jaký je rozdíl mezi režisérem a generálem?

Režisér: Když dám rozkaz, sto filmových komparzistů stokrát poběží a stokrát se zastaví přesně na místě, které jim určím. Když přikážu, sto komparzistů z tisíce lidí padne stokrát na zem a stokrát vstane v té samé bojové scéně... Když dám rozkaz, jedni a ti samí milenci se během loučení na stejném vlakovém peróně stokrát políbí na stejná ústa, abych mohl ze stovky polibků vybrat do filmu jen jeden... Kterýkoli vojenský generál by dával rozkazy stejně jako já. I on, stejně jako já, má pro boj scénář.

Vyhrává boje jako donchuan vyhrává srdce vdaných žen, ale neživé tělo vlastního vojáka střeleného do srdce blízko zákopu by opustil jako prázdný sen, nikdy by nezachraňoval někoho, jehož duše už poslouchá rozkazy z jiného světa...

Obraz č. ... (Režisér pije kávu a kouří cigaretu na hotelovém balkónu.)

Anděl zvukař: Máte štěstí na asistenta, všemocný pane Režisére, protože bez zaváhání opustil dobře placenou práci výběrčího daní a šel pro vás natáčet nízkorozpočtové filmy kilometry od křižovatky devíti hor a devíti moří blízko Postupimi...

(Režisér zavrtí hlavou, slabě se usměje a zamáčkne cigaretu.)

Režisér: Všechny bytosti s duší, včetně andělů, mají právo volby...

Anděl kameraman: Hotovo, mistře!

Role v poetickém scénáři:

1. Režisér
2. Anděl asistent režiséra
3. Anděl zvukař
4. Anděl osvětlovač
5. Anděl kameraman
6. Básník
7. Herečka
8. Zaměstnanec kultu
9. Propagátoři víry ve fast food
10. Míroví aktivisté
11. První obchodník
12. Druhý obchodník
13. Třetí obchodník
14. Scénárista
15. Cherubové
16. Protestující studenti
17. Policista bez helmy
18. Santa Claus
19. Strážci tiskárny
20. Pasažéři připoutaní k sedadlům bezpečnostními pásy
21. Tvůrce původního nápadu

Poznámka autora: Zejména děkuji svému příteli, úžasnému německému režisérovi Julianu Radlmaierovi, který mě v roce 2015 pozval do Berlína, abych hrál v jeho filmu, a stal se inspirací při procesu vytváření toho poetického textu...